

УДК 330.322.01

Папп В. В.,*доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів та банківської справи ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,***Бошота Н. В.,***здобувач кафедри економіки, менеджменту та маркетингу ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

У статті досліджено роль і місце інвестицій у забезпеченні соціально-економічного розвитку держави. Розглянуто проблеми та чинники формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні. Проаналізовано обсяги й тенденції залучення інвестицій в економіку України та визначено їх вплив на економічний розвиток. Подано характеристику інвестиційного клімату в Україні на сучасному етапі, окреслено перспективи розвитку процесів інвестування в Україні.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, розвиток, економіка, інвестиційний процес, структура, конкурентоспроможність.

В статье исследовано роль и место инвестиций в обеспечении социально-экономического развития государства. Рассмотрены проблемы и факторы формирования благоприятного инвестиционного климата в Украине. Проанализированы объемы и тенденции привлечения инвестиций в экономику Украины и определено их влияние на экономическое развитие. Дана характеристика инвестиционного климата в Украине на современном этапе, очерчены перспективы развития процессов инвестирования в Украине.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный климат, развитие, экономика, инвестиционный процесс, структура, конкурентоспособность.

In the article a role and place of investments are investigational in providing of socio-economic development of the state. Problems and factors of forming of favourable investment climate are considered in Ukraine. Volumes and tendencies of bringing in of investments are analysed in the economy of Ukraine and their influence is certain on economic development. Description of investment climate is given in Ukraine on the modern stage, the prospects of development of processes of investing are outlined in Ukraine.

Key words: investments, investment climate, development, economy, investment process, structure, competitiveness.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки роль інвестицій полягає в залученні не лише необхідних обсягів капіталу, а й сучасних технологій, методів управління та висококваліфікованих менеджерів. Виграють країни, які активно долучаються до міжнародного науково-технічного та інформаційного обміну. Разом з тим глобалізація світогосподарських взаємин за участю інвестицій супроводжується диверсифікованістю форм і напрямів міжнародної конкуренції, методів боротьби за володіння і контроль над технологічними, трудовими, інтелектуальними, природними й інвестиційними ресурсами. Питання про місце і роль України у світовому ринку інвестицій має першочергове й визначальне значення у подальшому зростанні національної економіки, для чого важливо визначити рівень, умови, форми і способи інтеграції країни у світове господарство й міжнародний ринок капіталу. Тому для ефективного залучення інвестицій у пріоритетні сфери та напрями соціально-економічного розвитку країни необхідно є скоординована та науково-обґрунтована економічна політика активізації інвестиційної діяльності та формування сприятливого інвестиційного клімату, відповідно до перспектив структурної трансформації економіки й довгострокової стратегії розвитку держави на інноваційній основі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вищезазначене у своїй сукупності забезпечує актуалізацію поглибленого дослідження методології залучення інвестицій, різні аспекти якого знайшли своє відображення у низці праць українських і зарубіжних дослідників. Зокрема, базові теоретико-методологічні підходи щодо залучення інвестицій містяться у працях провідних українських та зарубіжних вчених, зокрема А. Пересади, Д. Лук'яненко, С. Реверчук, Б. Губського, О. Мозгового, А. Пехник, В. Захожай, В. Мельник, В. Козюк, Р. Вернон, Ж. Кольбер та ін.

Зокрема, Голобородько Т.В. вважає, що основним чинником активізації інвестиційних процесів є мотивація інвесторів [1, с. 25–27]. На думку Г. І. Євтушенка та Т. А. Левківського в забезпеченні соціально-економічного розвитку держави на сучасному етапі провідну роль відіграють іноземні інвестиції [2, с. 128]. В. М. Мотриченко розглядає активізацію інвестиційної діяльності у країні через стимулювання залучення приватних інвестицій, удосконалення законодавства, що регулює інвестиційну діяльність;

розбудову системи державного інвестування; розвиток інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури [3, с. 33–35]. В. А. Сааджан та Т. О. Скорик вбачають економічне зростання в активізації іноземного інвестування як додаткового ресурсу в економіку України, зокрема її реальний сектор [4, с. 134–135]. Економіка України має гостру потребу у інвестиціях як зовнішніх, так і внутрішніх, які є каталізатором інвестиційної активності і відіграють активну роль у розвитку та структуризації вітчизняної економіки, вважає В. А. Худавердієва [5, с. 64–67].

Водночас потрібно вказати на відсутність чіткої та цілісної державної політики пріоритетного залучення та реалізації інвестицій, які б несли мультиплікативний ефект економічного розвитку, а також обмеженість дієвих підходів оцінки інвестицій та їх ефективності з врахуванням стратегічних національних інтересів.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є поглиблення теоретико-методологічних засад та розробка практичних рекомендацій щодо формування політики залучення інвестицій в економіку України в ринкових умовах та обґрунтування організаційно-економічного механізму її активізації.

Виклад основного матеріалу. Інвестиції повинні стати основним акумулятором позитивних зрушень в економіці. При плануванні та регулюванні інвестиційної діяльності доцільно провести аналіз сучасного стану, який склався, виявити найбільш проблемні зони та кризові моменти, а також діагностувати причини, що призвели до такої ситуації. При такому аналізі важливо переходити від різностороннього аналізу стану за окремими напрямками інвестиційної політики до комплексного взаємопов'язаного аналізу інвестиційної діяльності в країні в цілому. З цієї точки зору проблеми активізації інвестиційної діяльності та аналіз інвестиційної ситуації в країні є актуальним питанням для дослідження.

У сучасній літературі поняття «інвестиції» є одним із найчастіше вживаних, що відображає динаміку усіх процесів, пов'язаних із переміщенням фінансових ресурсів на внутрішніх і зовнішніх ринках. Термін «інвестиції» може бути визначений як вкладення капіталу в різних формах з метою подальшого його збільшення. При цьому прибуток від інвестицій повинен компенсувати інвесторові відмову від використання коштів в поточному періоді, винагороджуючи його за ризик і відшкодовуючи втрати від інфляції.

Інвестиції як економічна категорія виконують низку найважливіших функцій, без яких неможливий поступальний розвиток економіки будь-якої держави. Інвестиції, будучи найважливішою економічною категорією, відіграють вагомий роль як на макро-, так і на мікрорівні, в першу чергу для простого і розширеного відтворення, структурних перетворень, максимізації прибутків і на цій основі вирішення багатьох соціальних проблем [6, с. 59].

При здійсненні інвестиційної діяльності інвесторам для успішного інвестування необхідно спиратися на показники, що характеризують інвестиційну привабливість країн і регіонів та стан інвестиційного ринку. Оцінка інвестиційної привабливості держави – це складний процес, що вимагає врахування значної кількості чинників [7, с. 154].

Державна інвестиційна політика країни зараз спрямована саме на те, щоб забезпечити інвесторів усіма необхідними умовами для роботи на вітчизняному ринку. Велике значення для України мають внутрішні інвестиції. Акумулюючи інвестиційні ресурси та забезпечуючи доступ до сучасних технологій і менеджменту, державна політика залучення інвестицій спрямована на вирішення соціальних програм, що є чинником забезпечення соціально-економічного зростання. Інвестиції у країнах з перехідною економікою можуть виступити засобом формування ринкового інституційного середовища. Основною ціллю державної політики є створення умов для ефективних вкладень в економіку країни з-за кордону. Під ефективним вкладенням зазвичай розуміють такі інвестиції, які, окрім плати за ризик, дозволяють отримати економічну вигоду, що задовольняє інвестора. Результатом таких капіталовкладень для країни має стати підвищення бюджетної ефективності шляхом зростання дохідної частини чи скорочення витратної частини державного бюджету.

За результатами 2012 року, підприємствами та організаціями усіх форм власності за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 263,7 млрд гривень капітальних інвестицій, що становить 108,3 відсотка до відповідного періоду 2011 року.

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств і організацій, за рахунок яких у 2012 році освоєно 59,2 відсотка капіталовкладень. Частка кредитів банків та інших позик у загальних обсягах капіталовкладень становила 16,1 відсотка.

За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 9,5 відсотка капітальних інвестицій. Частка коштів населення на індивідуальне житлове будівництво становила 8,3 відсотка усіх капіталовкладень.

Приріст капітальних інвестицій у 2012 році досягнуто в 22 регіонах (див. табл. 1).

Таблиця 1
Обсяг капітальних інвестицій у регіонах України у 2009–2012 рр., млн. грн. [8]

Регіони	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
АР Крим	7044,4	8278,2	18048,8	17576,8
Вінницька	3333,6	4391,4	6621,5	4901,0
Волинська	2844,2	2017,0	2685,0	3180,2
Дніпропетровська	15898,5	15751,6	22264,7	20456,2
Донецька	16790,2	15324,3	27340,2	30068,8
Житомирська	3499,5	3947,3	5516,4	2539,2
Закарпатська	2429,3	2489,1	3351,5	2518,8
Запорізька	5890,0	8700,5	7367,7	6261,7
Івано-Франківська	4311,0	5135,8	4415,3	4976,6
Київська	12208,8	12622,7	19195,5	19375,8
Кіровоградська	3303,4	2852,2	5133,0	4376,7
Луганська	5646,3	6233,3	7765,9	7839,4
Львівська	8382,2	9646,0	12956,7	9992,5
Миколаївська	4909,4	4351,0	4822,0	4166,4
Одеська	12772,2	9886,0	9960,4	13230,3
Полтавська	9395,3	9278,1	11874,9	10190,5
Рівненська	3263,5	2715,9	3277,4	2671,6
Сумська	2786,7	2893,5	3493,2	2695,7
Тернопільська	1667,0	2427,8	2673,6	3159,9
Харківська	10446,9	9849,9	14867,1	13516,1
Херсонська	2653,7	2173,6	3246,0	2287,9
Хмельницька	4080,5	3424,3	4530,7	3282,6
Черкаська	3616,3	3385,1	3753,2	3373,4
Чернівецька	3040,8	2210,8	2486,7	2131,2
Чернігівська	2153,1	2289,2	3047,8	2470,2
м. Київ	38751,5	34919,1	47169,3	64552,0
м. Севастополь	1759,7	1866,9	2067,8	1936,2
Україна	192878,0	189060,6	259932,3	263727,7

Порівняно з відповідним періодом 2011 року обсяги капітальних інвестицій у промисловість зросли на 7,1 відсотка. Це насамперед зумовлено збільшенням (на 29,2 відсотка) інвестицій у розвиток добувної промисловості та (на 5,5 відсотка) в підприємства з виробництва і розподілення електроенергії, газу та води, частка яких становила 11,6 та 10,0 відсотка від усіх капіталовкладень у промисловість відповідно.

Збільшилися обсяги капіталовкладень на розвиток будівництва – на 20,2 відсотка порівняно з відповідним періодом 2011 року (13,8 відсотка від їхнього загального обсягу); у діяльність готелів та ресторанів – 18,8 відсотка (0,7 відсотка); в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги – на 24,9 відсотка (1,0 відсотка); у торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – на 14,6 відсотка (8,9 відсотка); у діяльність транспорту і зв'язку – на 13,4 відсотка (13,2 відсотка); у сільське господарство, мисливство та лісове господарство – на 10,5 відсотка (6,1 відсотка); у фінансову діяльність – на 28,2 відсотка (2,4 відсотка); у рибальстві, рибництві – на 79,8 відсотка.

Обсяг унесених з початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 31 грудня 2012 року становив 54,5 млрд. дол. США, що більше порівняно з обсягами на 1 січня 1996 року в 60,7 рази та складає 1199,3 долара в розрахунку на одну особу населення (див. рис. 1).

Кількість країн світу, з яких надходили інвестиції в економіку України, на 1 січня 1996 року становила 94 країни, на кінець 2012 року – 130. Упродовж цих років десятка основних країн-інвесторів України змінювалась. У 2012 році основними країнами-інвесторами були Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Велика Британія, Віргінські острови (Брит.), Франція, Швеція та Швейцарія (понад

82% загального обсягу прямих інвестицій в економіці України). Порівняно з 1996 роком зі складу десяти країн найбільших за обсягами інвестування вибули США, Ірландія, Бельгія та Польща (див. рис. 2).

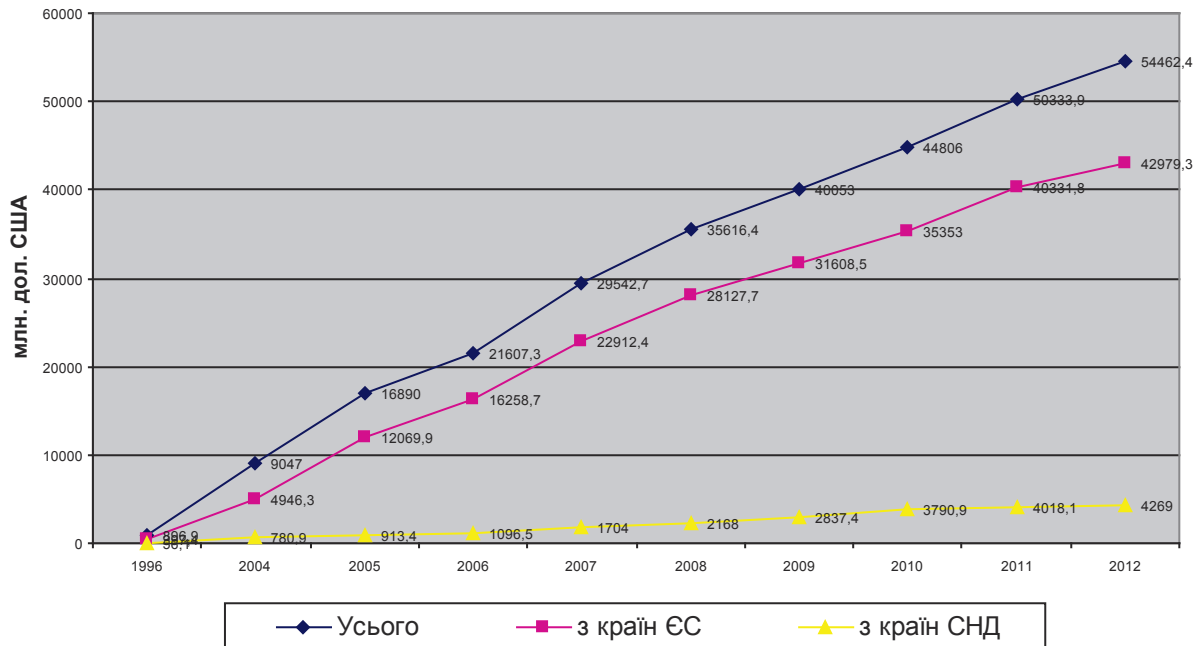

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України [8]

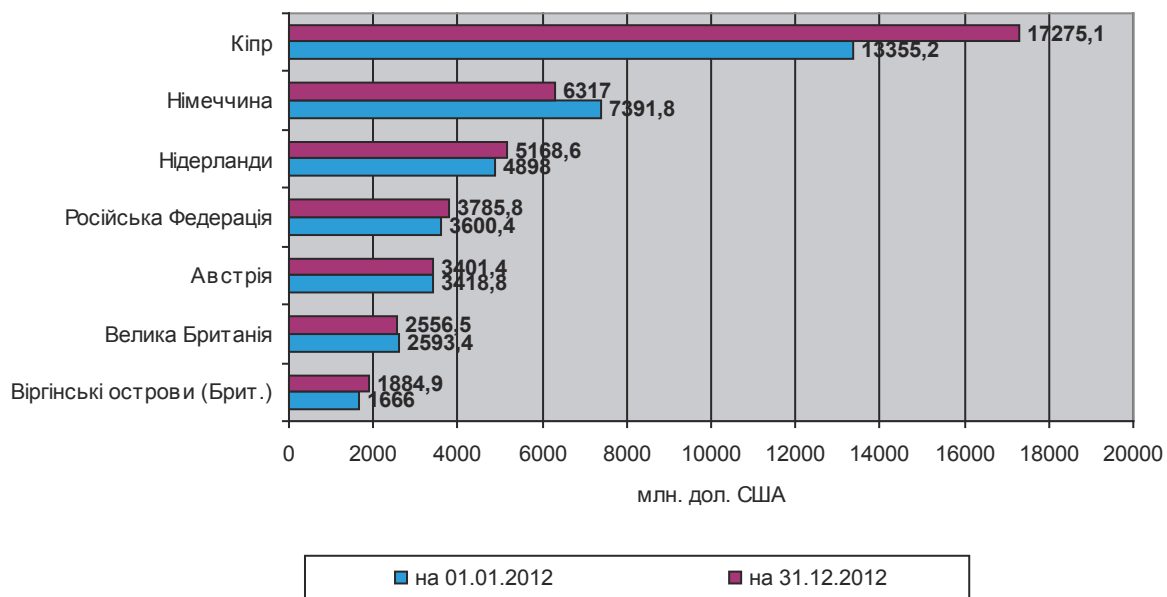

Рис. 2. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України з країн-інвесторів (за найбільшими обсягами) [8]

Станом на 31 грудня 2012 року значні обсяги іноземних інвестицій зосереджено на підприємствах промисловості – 31,5% загального обсягу прямих інвестицій в Україні, у т. ч. переробної – 25,9%. Серед галузей переробної промисловості суттєві обсяги інвестицій унесено у підприємства металургійного виробництва та з виробництва готових металевих виробів (11,3%), виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (5,6%), хімічної та нафтохімічної промисловості (2,4%), машинобудування (2,1%), виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції (1,9%). У фінансові установи унесено 29,6%, в організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання по-

слуг підприємцям, – 16,6%, у підприємства торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 11,0% [8].

Незадовільна диверсифікація джерел залучення прямих іноземних інвестицій в Україну по країнах-інвесторах може бути ризиком залежності економіки України від політики кількох країн – основних інвесторів.

Якщо порівнювати виявлені тенденції по Україні загалом та по регіонах, можна дійти висновку, що вони не збігаються, а в деяких регіонах простежується кардинально інша ситуація. Ось чому варто зосередити увагу на детальному дослідженні та оцінці регіональної структури інвестицій, оскільки виявлені тенденції темпів їх зростання в Україну в цілому не відображають регіональні тенденції, а навпаки дуже різняться.

Для більш чіткого відображення, чинники, які можуть активізувати інвестиційний клімат, можна відобразити за допомогою схеми (див. рис. 3).

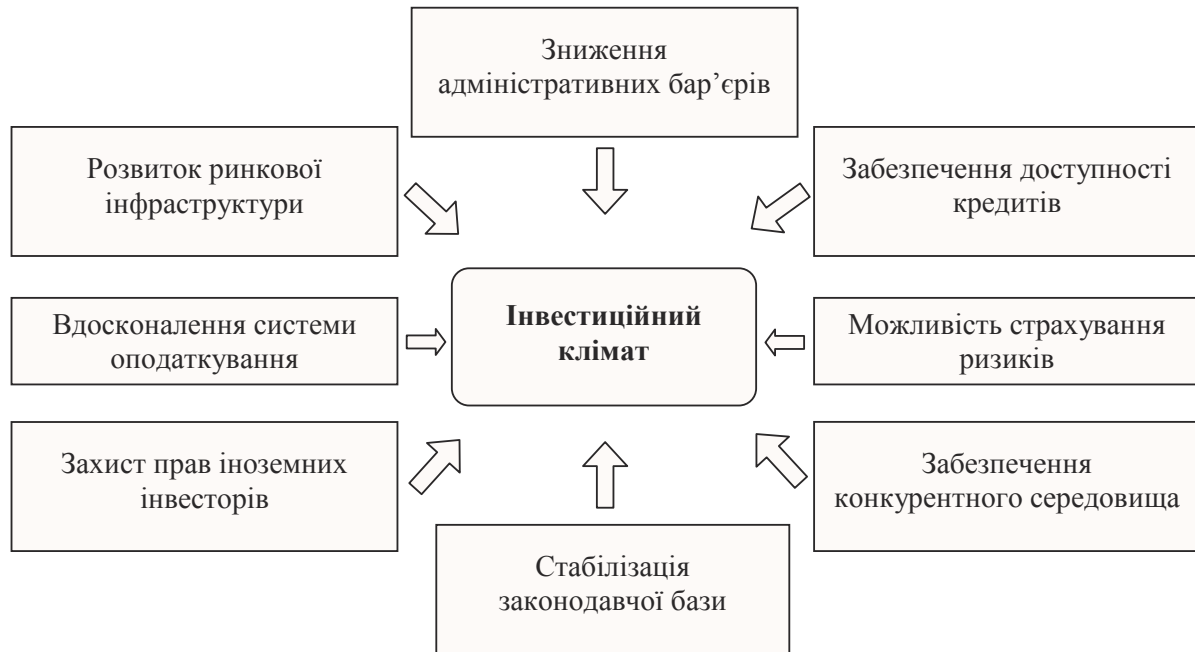

Рис. 3. Чинники, які формують інвестиційний клімат у країні

Для усунення негативних тенденцій та стимулювання іноземного інвестування в економіку України доцільно вдаватися до комплексу заходів, орієнтуючись на такі принципи:

- завершеність ринкових перетворень – основний стимулюючий чинник у формуванні сприятливого щодо інвестиційної діяльності економічного середовища;
- забезпечення стабільності політичної системи та довготривалого, незмінного курсу діяльності уряду додасть впевненості зарубіжному інвесторові;
- успішне функціонування приватних власників закладає основу привабливості інвестиційного клімату країни;
- гарантування стабільності нормативно-правових документів щодо умов іноземного інвестування покращить довіру іноземних підприємств до законодавчого поля України;
- проведення виваженої політики стимулювання залучених інвестиційних ресурсів шляхом диференційного підходу до податкових та інших пільг.

Ці та інші заходи становлять основу формування державної інвестиційної політики та оперативного управління інвестиціями.

Висновки. Отже, інвестиції виступають важливою умовою здійснення структурної перебудови національної економіки, забезпечення технічного прогресу, збільшення показників господарської діяльності підприємства. Вони мають велике значення для економіки країни, тому що забезпечують ефективну інтеграцію національної економіки у світову завдяки виробничій і науково-технічній кооперації, є джерелом капіталовкладень у формі сучасних засобів виробництва, збільшують продуктивність праці, залучають вітчизняних підприємств до використання передового досвіду, сприяють розширенню інновацій, підвищують добробут населення країни.

Узагальнюючи вищевикладене, варто зазначити, що життєздатність і процвітання будь-якої соціально-економічної системи значною мірою залежить від раціональної інвестиційної політики. Ця політика є витратною і ризиковою. Не буває інвестицій без витрат – спочатку необхідно вкласти кошти, і лише надалі, якщо розрахунки були правильні, здійснені витрати окупляться. Неможливо передбачити усі обставини, які очікують інвестора в майбутньому, – завжди існує вірогідність того, що здійснені інвестиції будуть повністю або частково втрачені. Але, незважаючи на це, інвестиційна діяльність – це цікава, важлива і складна проблема, яку неможливо повністю показати й розкрити всю її суть в одній роботі. Тому дослідження інвестиційних процесів як важливої складової для розвитку економіки як усередині країни, так і на світовому рівні може стати темою подальших наукових досліджень.

Література:

1. Голобородько Т. В. Теоретичні основи активізації інвестиційних процесів в аграрному секторі економіки / Т. В. Голобородько // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2012. – Вип. 22. – Ч. II. – С. 24–29.
2. Євтушенко Г. І., Левківський Т. А. Іноземне інвестування в Україні: сучасний стан і перспективи / Г. І. Євтушенко, Т. А. Левківський // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1. – С. 126–135.
3. Мотриченко В. М. Інвестиційна привабливість України: стан та шляхи активізації / В. М. Мотриченко // Фінансовий простір. – 2011. – № 4 (4). – С. 31–36.
4. Сааджан В. А. Іноземні інвестиції: аналіз та вплив на економічний розвиток України / В. А. Сааджан, Т. О. Скорик // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2012. – № 3–4 (4–5). – С. 129–135.
5. Худавердієва В. А. Стратегія залучення іноземних інвестицій в економіку України / В. А. Худавердієва // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С. 62–71.
6. Евсеенко О. С. Инвестиции в вопросах и ответах / О. С. Евсеенко. – М. : Проспект, 2008. – 324 с.
7. Мелкунов Я. С. Экономическая оценка эффективности инвестиций и финансирования инвестиционных проектов / Я. С. Мелкунов. – М. : Дим, 2009. – 287 с.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.